

הורטי, הצעת-

הצעה של עוצר הונגריה מיקלוש הורטי שהוכרזה בציבור ביולי 1944, לאפשר לקטגוריות אחדות של יהודים בהונגריה להגר משם, בעיקר לארץ-ישראל. ההצעה הפומבית ניתנה מיד אחרי שהפסיק הורטי את הגירושים מהונגריה בראשית יולי 1944, במידת מה בתוצאה מלחץ שהפעילו בעלות-הברית. השוודים והאמריקנים הם בעיקר שפנו אל הורטי בבקשה להקל את סבלות היהודים הנותרים בהונגריה (למעשה כמעט רק יהודי בודפשט), ובין השאר קראו להונגרים לאפשר ליהודים להגר לארץ-ישראל. כעשרה ימים לפני ששם קץ לגירושים העלה הורטי, הודות ללחץ ההוא, בפני הגרמנים הצעה לאישורם, בדבר הגירת יהודים מהונגריה לארץ-ישראל. על-פי ההצעה היו אמורים 1,000 ילדים בני 16 ומטה, מלווים ב-100 מבוגרים ועוד תשע משפחות, להגר מדי שבוע לארץ-ישראל. כעבור שלושה שבועות התירו הגרמנים להונגרים להודיע על ההצעה לבעלות-הברית ולמדינות הניטרליות.

החדשות הראשונות בדבר ההצעה נשלחו ב-13 ביולי 1944 לחיים ברלס, איש 'ועד ההצלה בקושטא', על-ידי ראש משרד ארץ-ישראל בבודפשט, משה (מיקלוש) קראוס. לדברי קראוס אמורים היו 1,000 ילדים ועוד 8,243 בעלי רשיונות הגירה (סרטיפיקטים) לארץ-ישראל ובני משפחותיהם, לצאת מהונגריה לארץ-ישראל. כעבור ארבעה ימים הודיע הממונה על ענייני הונגריה בברן שבשווייץ, אימרה טאהי, לקרל בורקהרט מהצלב האדום הבין-לאומי על תנאי ההצעה, שהיו דומים לתנאים שציין קראוס. הוא הוסיף עוד שני סעיפים: האחד – יהודים שלהם הורים בשוודיה או קשרי עסקים עם שוודיה, יורשו לבחור בין ארץ-ישראל לשוודיה; השני – ההצעה זכתה באישור הגרמנים. ואולם, למעשה לא גילו הגרמנים נכונות לאפשר הגירה ניכרת מהונגריה.

הבריטים, האמריקנים והסוכנות היהודית, קיבלו את ההצעה כלשונה, והסוכנות היהודית קראה לבעלות-הברית המערביות לקבלה. התגובה הרשמית של האמריקנים והבריטים להצעה פורסמה ב-18 באוגוסט 1944, ובה נאמר:

נוכח מצוקתם הנואשת של היהודים בהונגריה והשיקולים ההומניטריים החשובים הכרוכים בדבר, מודיעות שתי הממשלות לממשלת הונגריה באמצעות הצלב האדום הבין-לאומי כי למרות הקשיים הרבים והמשימות המוטלות עליהן הן מקבלות את הצעתה של ממשלת הונגריה לשחרר את היהודים, וידאגו לסידורים ולטיפול באותם היהודים שיצאו את הונגריה ויגיעו לשטח ניטרלי או לשטח של בעלות-הברית, והם ימצאו מיקלט זמני שבו יוכלו לחיות בבטחה... הממשלות מדגישות כי בקבלת ההצעה שהועלתה, אין לראות בדרך כלשהי יחס סלחני לפעולתה של ממשלת הונגריה בכפיית הגירת יהודים כחלופה לרדיפות ומוות (מובא ב'ניו-יורק טיימז', 18 באוגוסט 1944).

ארצות הברית הייתה הכוח המניע מאחורי ההצהרה, והבריטים הסכימו לה בעיקר בגלל לחץ האמריקנים. בקיץ ובסתיו פעלה ארצות-הברית לשכנע ממשלות ניטרליות באירופה

ובאמריקה הלטינית, להעניק מיקלט ליהודים שיצליחו לצאת את הונגריה. בסופו של דבר נעתרו רוב מדינות אמריקה הלטינית במידה מאוד מצומצמת, השווייצים והשוודים הבטיחו להתיר לכמה אלפי יהודים להיכנס לארצותיהם. הבריטים הסכימו להרשות ליהודים בעלי רשיונות עלייה לבוא לארץ-ישראל. כתוצאה מכך, הנפיקו נציגי ארצות ניטרליות דרכוני הגנה (Schutz-Passe, מסמכי חסות) לרבות יהודים בבודפשט, ואליהם התייחסו כאל אזרחים בכוח של מדינות מערביות וניטרליות שונות, ובהן ארץ-ישראל. ואולם, אף יהודי אחד לא יצא את הונגריה בקיץ ובראשית הסתיו, בהתאם להצעתו של הורטי, וזאת מחמת התנגדות הגרמנים. עם הדחת הורטי ב-15 באוקטובר, והשתלטות 'צלב החץ' בהנהגת פרנץ סלשי, נראה היה כי ההצעה איבדה את תוקפה.

ואולם, השפעות ההצעה ניכרו גם בחודשים האחרונים של שלטון הגרמנים בהונגריה. זמן קצר לאחר השתלטות 'צלב החץ', הועלתה הצעה דומה להצעת הורטי בפגישה בין פרידריך בורן, נציג הצלב האדום הבין-לאומי בבודפשט, ובין אדמונד זנמיר, המיופה-כוח הגרמני בהונגריה. בעקבות הפגישה, שנערכה ב-23 באוקטובר 1944, הכריזו הגרמנים כי יאפשרו ליהודים לצאת את הונגריה, וב-15 בנובמבר קבעו את מכסת המהגרים ל-8,000 נפש. ואולם, גם אז לא הורשה איש מן היהודים לצאת, אך עצם הדיון בהגירה נתן תוקף לדרכוני החסות, והדבר תרם לפעילות ההצלה בבודפשט מצד דיפלומטים ניטרליים כגון ראוול ולנברג, של לוז ובורן, וכן דירבן פעילות בקרב הנוער הציוני ובוועדת העזרה וההצלה בבודפשט.